

HARIDUS- JA
NOORTEAMET

Õpitulemuste vähendamine, asendamine ja kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine

Abimaterjal koolidele

Rajaleidja

Sisukord

Sissejuhatus	3
Õpilase arengu toetamine.	4
<i>Süsteemne lähenemine õpilase individuaalse arengu toetamiseks</i>	<i>4</i>
<i>Õpitulemuste vähendamine</i>	<i>6</i>
<i>Õpitulemuste asendamine</i>	<i>7</i>
<i>Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine</i>	<i>8</i>
<i>Õpitulemuste vähendamise, asendamise ja kohustusliku õppeaine</i>	<i>9</i>
<i>õppimisest vabastamise korraldamine</i>	
<i>Vähendatud õpitulemustega IÕK koostamine koolis</i>	<i>11</i>
<i>Õpingute jätkamine järgmisel haridustasemel</i>	<i>14</i>
Õpilase õppimise toetamine tema lähima arengu tsoonis	15
<i>Õpetaja tegevus eri arenguvaldades</i>	<i>17</i>
<i>Kokkuvõtteks</i>	<i>19</i>
<i>Kasutatud kirjandus</i>	<i>19</i>
Jõukohase õppe tagamise võimalused kooli tasandil	20
õpilase individuaalsuse toetamiseks	

Sissejuhatus

Juhendmaterjali eesmärk on toetada koolide õpetajaid, haridusliku erivajadusega õpilaste õppe koordineerijad (edaspidi HEVKO), juhtkondi õpitulemuste vähendamise, asendamise ning õppeainest vabastamise rakendamisel. Õpitulemuste asendamise ja vähendamise eesmärk on toetada õpilase edasist õpirada, et tagada jõukohane õpe ja iseseisev toimetulek elus. Juhendmaterjali koostamisel on seatud rõhuasetus eeskätt õpilase tugevuste arendamisele, et realiseerida tema arengupotentsiaal.

Juhendmaterjali on välja töötanud Haridus- ja Noorteameti (edaspidi Harno) kaasava hariduse büroo. Materjali on tagasisidestanud Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Eesti Eripedagoogide Liidu esindajad ning praktikud erinevatest koolidest. Ülevaate õpilase õppimise toetamisest tema lähima arengu tsoonis tegi Kaja Plado. Praktilisi näiteid on kogutud erinevatest koolidest üle Eesti.

Õpitulemuste vähendamise, asendamise ja õppeainest vabastamise korral tuleb arvestada õigusaktides sätestatud põhimõtteid:

- 1) Individuaalse arenguga arvestamise taotlus on üks põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning RÕK läbivaid suundi. Koolil on
 - a. kohustus lähtuda oma tegevuse korraldamisel riiklikes õppekavades väljendatud ühiskonna ootustest, õpilaste vajadustest ja huvidest (PGS §6 lg 3),
 - b. kohustus õpilase võimete ja annete kõrgeimale võimalikule tasemele arendamiseks selgitada välja õpilase individuaalsed õpivajadused, valida sobivad õppemeetodid ning korraldada diferentseeritud õpet (PRÕK § 16 lg 1),
 - c. kohustus kasutada hindamist selleks, et õpetaja tegevuse kaudu oleks toetatud õpilase areng (PRÕK § 19 lg 1 p 5),
 - d. õigus nende kohustuste realiseerimiseks lisaks riiklikus õppekavas määratud õpitulemuste saavutamisele seada õpilasele ka õpitulemusi tema individuaalse õppekavaga (edaspidi IÕK) (PRÕK § 16 lg 9).
- 2) Põhikooli riiklikus õppekavas on kehtestatud õpiväljunditena osaoskuste või õppe-teemade kaupa õppeainete taotletavad õpitulemused, mille omandatust õpilaselt eeldatakse kooliastme lõpuks. Samasse valdkonda kuuluvate õppeainete õppimise tulemusena kujuneb ainevaldkonnapädevus ja kogu õppeprotsessi vältel kujundatakse õpilastes üldpädevusi, mis on kõrgeim taotletav õpiväljund inimeseks, kodanikuks kujunemisel (PRÕK § 4) .
- 3) Selle üldise õppimise eesmärgi kõrval annab RÕK võimaluse ja ühtlasi kohustab õpetajat ning kooli kavandama õpet ja seda ellu viima nii, et arvestatud oleks iga õppija individuaalsust (PRÕK § 5 lg 4 punkt 8).
- 4) Gümnaasiumi valdkonnapädevuste kujunemist ning gümnaasiumi õppe- ja kasvatus-eesmärkide saavutamist toetavad ainekavades esitatud õpitulemused, lõiming teiste ainevaldkondade õppeainetega ning tunni- ja kooliväline tegevus (GRÕK § 4, lg 5).

Õpilase arengu toetamine

Süsteemne lähenemine õpilase individuaalse arengu toetamiseks

Õpetajad jälgivad õpilase arengut ja toimetulekut koolis ning vajaduse korral kohandavad õpet õpilase vajaduste kohaselt (PGS §37 lg 1). Õpilasele, kellel on tekkinud mahajäämus õpitulemuste saavutamisel või takistusi koolikohustuse täitmisel, peab kool pakkuma üldise toe raames individuaalset lisajuhendamist, tugispetsialistide teenuse kättesaadavust ning vajaduse korral õpiabitundide korraldamist individuaalselt või rühmas (PGS § 46 lg 5). Üldise toe rakendamiseks võib kool õpilast õpetades teha muudatusi või kohandusi õppeajas, -sisus, -protsessis ja -keskkonnas (PGS § 18 lg 1). Täpsemalt saab õpilase toetamiseks pakutavate tugimeetmete kohta lugeda juhendmaterjalist „Õpilase individuaalsuse arvestamine võimetekohase õppe tagamisel“ (lk 6-11).

Õpilase individuaalsete eripärade märkamine, nende väljaselgitamine ja esmase toetamise viisid märgitakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardile (edaspidi IAJK). Lisaks tuuakse IAJK-s välja rakendatud tugimeetmete analüüs:

- Millised kohandused toimisid?
- Millised kohandused ei toimunud? Milles see väljendus?
- Millised probleemid kerkisid tugimeetmete rakendamisel (sh IÕK, kui see on koostatud)?

Oluline on märkida, et õpetajal koos kooli tugispetsialistidega tuleb süsteemselt jälgida ja hinnata, mis õpitulemused, teemad, ülesanded on õpilasele jõukohast pingutust nõudvad, et ennetada olukorda, kus õpilase tegelik potentsiaal jääb välja arendamata. Täpsemalt saab IAJK kaardi koostamisest lugeda eelnevalt viidatud juhendmaterjalis „[Õpilaste individuaalsuse arvestamine võimetekohase õppe tagamisel](#)“, lk 37-63.

Õpilase IAJK peab andma põhjaliku ülevaate õpilase arengudünaamikast, millised raskused püsivad vaatamata koolis rakendatud tugimeetmetele ning vanemate toetusele, rehabilitatsiooniteenustele jm. Õpilase individuaalset arengut kirjeldavas dokumendis tuleb konkreetselt välja tuua, milliseid õpitulemusi ei ole õpilane saavutanud õppeaines kooli õppekavas nõutud tasemel rakendatud erisustele vaatamata. Kui õpilasele õppeaasta jooksul pakutud tugispetsialistide tugi või muud rakendatud erisused ei ole olnud tulemuslikud ja õpilane ei suuda omandada õpitulemusi kaasõpilastega samas tempos või mahus, peab kaaluma muude kohanduste tegemist, et õpilane saaks omandada enda võimete kohased õpitulemused. Taolised kohandused on Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonna poolt soovitatuna:

- õpitulemuste vähendamine
- õpitulemuste asendamine
- kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine.

Kui õpilane ei saavuta vaatamata kooli poolt pakutud asjakohasele toele riiklikus õppekavas ette nähtud õpitulemusi, on vajalik läbi viia kooli ja Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonna poolt põhjalikum hindamine, et välja selgitada, mis ja miks valmistab õpilasele raskusi. Hindamise tulemusena võib kooliväline nõustamismeeskond otsustada, et vajalik on ülal nimetatud kohanduste tegemine ja anda koolile sellekohase soovitus. Koolivälise nõustamismeeskonna soovitus, mis tehakse lapsevanema nõusolekul*, on koolil kohustuslik rakendada.

* Kui vanem keeldub tehtud otsuse rakendamisest, tuleks koostöös vanema, koolivälise nõustamismeeskonna ja vajadusel ka kohaliku omavalitsusega välja selgitada, kas ja mis mõju lapsele keeldumine avaldab ning millised oleksid alternatiivid, sh pöördumine lastekaitsetöötaja poole.

Õpitulemuste vähendamine

Õpitulemuste vähendamine on sekkumine olukorras, mille puhul õpilane vaatamata järjepidevale individuaalsele toele ei suuda saavutada riiklikes õppekavades fikseeritud õpitulemusi. Õppimise eesmärgiks seatakse õpitulemuste omandamine lähima arengutsooni printsiipi silmas pidades ning taotletavad õpitulemused kirjeldatakse õpilasele koostatud IÕK-s. Õpilase teadmiste ja oskuste tase nii erinevates õppeainetes kui ka ühe õppeaine piires võivad osaoskuste ja õppeteemade kaupa olla erinevad olulisel määral. Seega ei saa me väita, et näiteks viienda klassi õpilane õpib matemaatikat neljanda klassi tasemel. Õpilase arengutaseme ja õpitulemuste omandatuse hindamisel ei pea määrama, kuhu õpilane on jõudnud ühe üksiku õpitulemusega, vaid hindamisel peaks lähtuma, kas ta oma arengus on suuteline omandama õppeaine pädevuse. Oluline on sekkumiste kavandamisel hinnata, millisel arengutasemel on õpilane selleks, et saavutada valdkonna pädevus ja jõuda põhihariduse omandamiseni. Seega ei pea olema kirjeldatud see, mis klassi tasemel õpilane on, vaid analüüsima peaks tema ainevaldkondlikku arengupotentsiaali tervikuna. Õpitulemuste kirjeldamisel arvestatakse õppeaine õppimise kontsentrisuse loogikat, millele vastavalt sama teemat käsitletakse erinevate õppeaastate jooksul raskusastet tõstes.

Näited:

- Matemaatikas protsentarvutuste juures tuleks piirduda eluliste ülesannetega, kus kasutame 1%, 10%, 25% (veerand) ja 50% (pool) leidmist tervikust. Harilike murdudega tehete puhul valida arvud selliselt, et murru nimetaja on korrutustabelis täisarvude korrutisena esitatav. Negatiivsete arvudega tehete puhul jäädakse positiivsete ja negatiivsete täisarvudega tehete juurde. Astmetega tehete puhul kasutada täisarvulist astme astendajat ja astme alust. Ruutvõrrandi lahendamisel piirduda normaalkujuliste võrrandite lahendamisega, kus lahendid on täisarvulised. Geomeetrias tuleks kasutada põhivalemeid ning arvutused teostatakse etteantud jooniste abil jne.

A-võõrkeeles on õpilasel alates 4. klassist õpitulemused vähendatud tulenevalt üldisest õpiraskusest. 9. klassi lõpuks saab õpilane õpitud temaatika piires aru lauseist ja sageli kasutatavaist väljendeist, kuid ei mõista endale tuttavat teemal kõike olulist. Vähendatakse eelkõige õpitulemusi kuulamise, lugemise ja kirjutamise osaoskustes.

Õpitulemuste asendamine

Õpitulemuste asendamine on sekkumine olukorras, kus õpilane suudab osa õpitulemustest omandada, kuid mõned kooli õppekavas toodud õpitulemused jäävad ainekavas kirjeldatud viisil saavutamata. Isegi kui antud õpitulemusi vähendada, oleks nende omandamine õpilasele üle jõu käiv, mistõttu oleks vajalik pigem nende asendamine. Õpitulemuste asendamine toimub ühe õppeaine raames ja õpilasele luuakse võimalused omandada õpitulemused temale sobilikul viisil.

Näited:

- Kui õpilane koolis ei väljenda ennast suuliselt, siis asendatakse IÕK-s õpitulemused nii, et suulise eneseväljenduse asemel saaks õpilane väljendada ennast ja enda omandatud teadmisi ja oskusi kirjalikult.
- Kui õpilasel on tugevalt häirunud ruumitaju, siis asendatakse matemaatikas geomeetria õpitulemused algebra ja aritmeetikaga, et toetada õpilase tugevusi matemaatikapädevuse kujunemisel.
- Kui õpilane ei ole suuteline nt oma tervisliku seisundi tõttu käsitsi loetavalt kirjutama, siis asendatakse I kooliastmes kirjatehnikas suur- ja väiketähtede käsitsi kirjutamine arvutil trükkimisega. Hädavajalik on sealjuures õpetada trükikirja õigeid võtteid. Alates II kooliastmest enam ei hinnata kirjutamist eraldi õpitulemusena, mistõttu õpitulemuste asendamist II kooliastmes selle õpitulemuse puhul ei ole tarvis.

Kõikide toodud näidete puhul peab arvestama, et asendused võivad mõjutada õpilase edasisi õpinguid ja võivad tuua kaasa vajaduse teha kohandusi ka edaspidi.

Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine

Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine on äärmuslik sekkumine, mille rakendamise vajadus võib tuleneda eelkõige õpilase tervislikust seisundist. Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamine võib avaldada olulist mõju õpilase edasisele haridusteele ja elule. Enne selle meetme rakendamist tuleb veenduda, et teised varasemalt rakendatud tugimeetmed ei ole andnud õppimise edenemisel soovitud tulemusi. Sellise sekkumise puhul tekitame olukorra, kus õpilane ei ole mõnda õppeainet üldse õppinud, kuna õppeaine õppimisest vabastamine tähendab vabastamist tervikuna. Kui aga õpilane ei ole suuteline omandama õppeaines vaid teatud osaoskusi, siis on tegemist õpitulemuste asendamisega, mitte vabastamisega. Kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamisel korraldab kool õpilasele vabanenud tunniressursi arvelt arendavaid tegevusi või vajadusel puhkeaega, tagades õpilase turvalisuse ja järelevalve. Kui õpilane on õppeaine õppimisest vabastatud, siis teda antud õppeaines ei õpetata ega hinnata ja põhikooli lõpus kantakse hinnetelehele märge „ei olnud õppekavas”.

Näide:

- 6. klassi õpilane on vabastatud B-võõrkeele õppimisest (vene keel). Vene keelt on koolis 6. klassis 4 tundi nädalas. Vene keele tundide ajal õpib õpilane eripedagoogi juures osaajaga väiksemas rühmas (2 õpilast või individuaalselt) inglise keelt, eesti keelt ja kirjandust. Õpilane on vabastatud vene keele õppimisest, kuid et sel ajal oleks siiski tagatud järelevalve õpilase üle ja et õppeaega kasutataks tema keeletaju arendamiseks, pakutakse talle sel ajal asenduseks võimetekohast õppetegevust või tema hariduslikust erivajadusest tulenevalt puhkeaega. Käesoleva näite põhjal on pakutud õpilasele asendustegevust.

Õpitulemuste vähendamise, asendamise ja kohustusliku õppeaine õppimisest vabastamise korraldamine

- **Kool selgitab õpilase toetamise käigus välja**, et õpilane ei ole vaatamata temale rakendatud tugimeetmetele ja õppekorralduslikele erisustele saavutanud riiklikus õppekavas fikseeritud taotletavaid õpitulemusi ja õpitulemuste omandatuse tase on hinnatud mitterahuldavaks. Kui õpilasel õppeaines on poolaastahinne puudulik või nõrk või sellele on antud samaväärne sõnaline hinnang või on jäetud hinne välja panemata, koostatakse selles õppeaines IÕK või määratakse mõni muu tugisüsteem (nt logopeediline abi, õpiabi, konsultatsioonid, individuaalne abi tunnis jms) vastavalt kooli õppekavas sätestatule, et aidata omandada nõutavad teadmised ja oskused (PRÕK § 22 lg 7).

Erisusi õppetöös ja tugimeetmeid on üldjuhul soovitatav rakendada ühe õppeaasta jooksul ja kui see pole andnud soovitud tulemust, on lapsevanemal mõistlik kooli ettepanekul pöörduda õpilasele jõukohase õppe korraldamiseks Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonna poole.

- **Rajaleidja kooliväline nõustamismeeskond** annab haridussoovituse vähendada/asendada õpitulemusi ja/või vabastada kohustusliku õppeaine õppimisest.

Lapsevanem annab koolile nõusoleku haridussoovituse rakendamiseks.

- **Kool koostab** õpilasele IÕK, lähtudes otsusest nimetatud õppeainetes ja vähendab ja/või asendab õpitulemusi.

Enne, kui kool saab soovitatud erisusi rakendada hakata, on vaja koos õpilase, lapsevanema ja aineõpetajatega arutada läbi, kuidas õppetööd korraldada ja mis võimalused koolil selleks on.

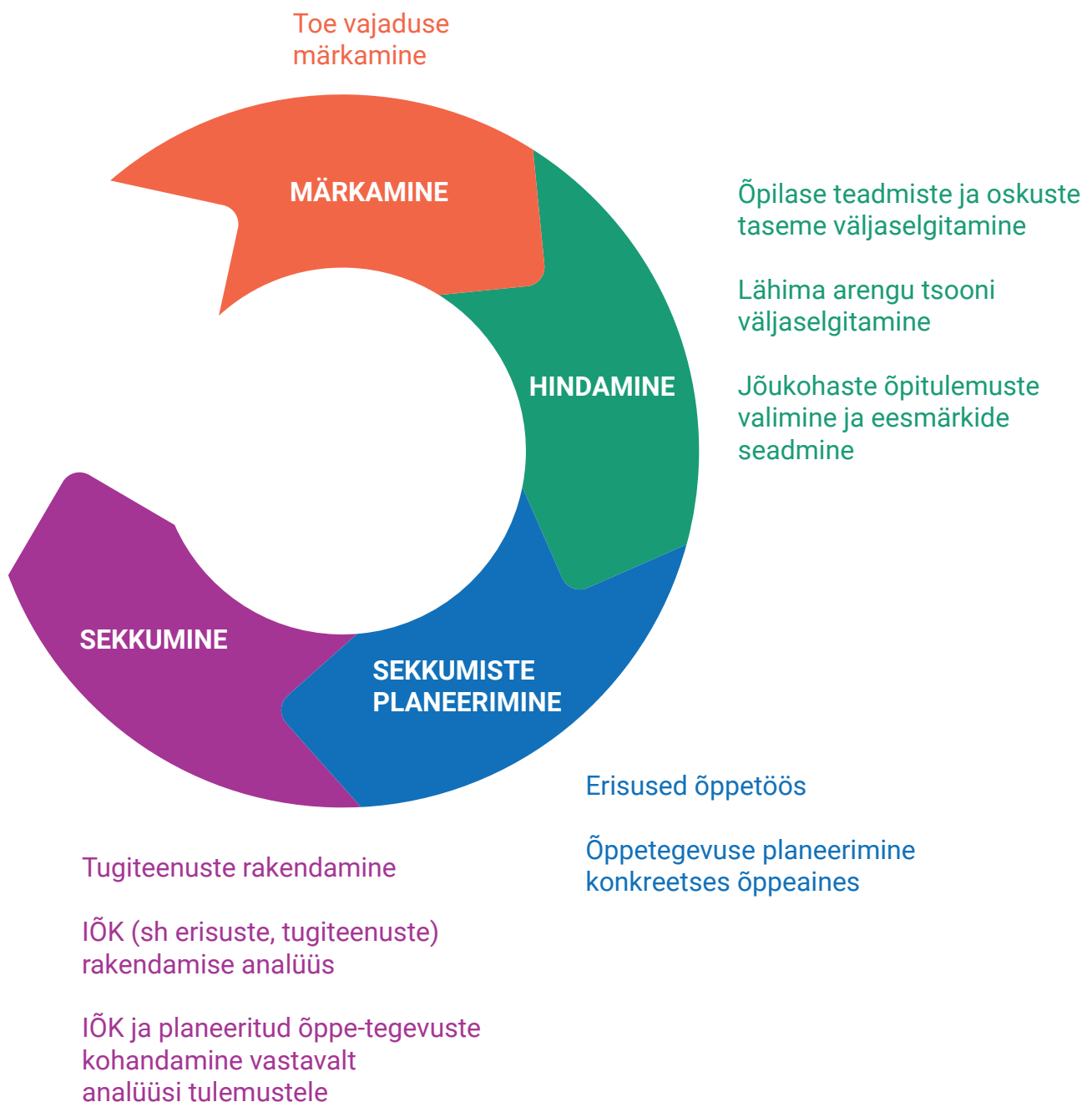
- **Aineõpetaja** selgitab hindamise käigus välja õpilase tegeliku teadmiste ja oskuste taseme õppeaines, milles on määratud õpitulemuste vähendamine, ning teavitab õpilast ja vanemat saadud tulemustest (st õpilase teadmiste ja oskuste tasemest, millest lähtuvalt hakatakse õpilast õpetama). Tegelik teadmiste ja oskuste taseme välja selgitamisel hindab, analüüsib ja tagasisidestab õpetaja õpilast õppeprotsessis, kasutab teadmiste ja oskuste omandatuse taset hindavaid töid. Kasutada saab ka Eksamite Infosüsteemis olevaid e-ülesannete kogusid, diagnostilisi teste, ülesandeid varasemate aastate tasemetöödest jne. Oluline on, et aineõpetaja analüüsiks vigu, mida õpilane on teinud ja millised võivad olla vigade tegemise põhjused. Analüüsi alusel saab õpetaja lähtuda edasise õppetöö planeerimisel (sh IÕK koostamine, õppematerjali valik, õppemeetodid). Tähelepanu tuleb pöörata sellele, et vähendatavad õpitulemused peavad olema õpilasele jõukohased ja saavutatavad ning hoidma tema tahet õppida ja võimete kohaselt pingutada selle nimel.

Õpilase võimete hindamisel tuleb arvestada, et õpivõimekus ühes õppeaines võib mõjutada ka teiste õppeainete õpitulemuste omandamist. Näiteks võib juhul, kui õpitulemusi vähendatakse matemaatikas, tekkida vajadus õpitulemuste vähendamiseks, asendamiseks või muude kohanduste (nt õpikeskkonna kohandamine, lisamaterjalid, konsultatsioonid jne) tegemiseks mõnes loodusaines (nt keemias, füüsikas). Sekkumisel tuleb aluseks võtta õpilase edasijõudmine vastavas õppeaines ning alles seejärel otsustada muude meetmete rakendamise vajalikkus.

- ▶ **Kool** hindab vähemalt kord õppeaastas õpilase edasijõudmist, tema tegelikku teadmiste ja oskuste taset ning rakendatud tugiteenuste ja -meetmete tulemuslikkust, fikseerides selle kirjalikult IAJK-I ning IÕK-s ja teavitades sellest ka lapsevanemat ning õpilast.

Vähendatud õpitulemustega IÕK koostamine koolis

Kui õpilasele on Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonna otsusega soovitatud õpitulemuste vähendamine või asendamine, siis koostab kool õpilasele IÕK lähtuvalt tema reaalsete teadmiste ja oskuste tasemest. IÕK üldosast lähtuvalt planeerib ja dokumenteerib õpetaja õpilasega läbiviidava õppetegevuse konkreetse(te)s õppeaine(te)s. Alljärgnevalt on toodud soovituslikud tegevused koolis vähendatud õpitulemustega IÕK koostamisel.

Joonis 1. Tegevused koolis õpilase õppe kohendamisel

MÄRKAMINE

Toe vajaduse märkamine

Toe vajadust märkab esmalt üldjuhul klassi- või aineõpetaja, mõnikord lapsevanem või tugispetsialist.

IAJK täitmise eest vastutav isik koordineerib IAJK koostamist ja täitmist ning kaasab õpilase ja vanemad.

HINDAMINE

Õpetajad ja kooli tugispetsialistid täpsustavad õpilasele pakutava toe vajaduse.

Õpilase teadmiste ja oskuste taseme väljaselgitamine

Aineõpetaja hindab õpilase tegelike teadmiste ja oskuste taseme.

Soovitav on hindamist alustada eeldatavatest õpitulemustest lähtuvalt. Olukorras, kus hinnatavad pädevused ei ole jõukohased, võetakse hindamise aluseks madalamal astmel ülesanded.

Hindamiseks sobivad tasemetööd, õpetaja koostatud klassi õpitulemusi kokkuvõttev töö, diagnostilised testid EIS-is jms.

Õpilase teadmised ja oskused võivad ühe aine osaoskuste piires olla erineval edasijõudmise tasemel.

Lähima arengu tsooni väljaselgitamine

Hindamise tulemustest lähtudes valib õpetaja järgmise raskusastme ülesanded ja abistab õpilast nende lahendamisel.

Kui õpilane tuleb valitud ülesannete lahendamisega toime õpetaja abiga (mitte etteütlemisega), siis sellise raskusastmega ülesanded on koostatud õpilase lähima arengu tsoonis, st õpilasele abiga jõukohased. Lähima arengu tsoon on lähtetase õpilase edasise õppetöö planeerimisel.

Jõukohaste õpitulemuste valimine ja eesmärkide seadmine

Aineõpetaja valib hindamise tulemustest lähtudes IÕK-sse õpilasele jõukohased õpitulemused.

Aineõpetaja otsustab, milliste õpitulemuste saavutamine on pikemas perspektiivis õpilase edasises elus hakkama saamiseks oluline ja keskendub nende õpetamisele.

SEKKUMISTE PLANEERIMINE

Erisused õppetöös	Kooli tugimeeskond koos aineõpetajatega kirjeldab, milliseid erisusi õpilasele tehakse • õppekorralduses • õppekeskkonnas, -meetodites, -sisus ja -ajas • täiendav inimressurss (nt abiõpetaja) • õppevara kohandamisel Erisuste kirjeldamisse kaasab tugimeeskond lapsevanema ja õpilase.
Õppetegevuse planeerimine konkreetses õppeaines	Õpetaja planeerib õppetegevuse konkreetses õppeaines kirjeldades • ajaperioodi (4 nädalat, õppeperiood, trimester, poolaasta jms); • õpitulemused, teemad, alateemad; • jõukohased õppematerjalid; • õpilase iseseisvuse määr; • abivahendid; • hindamine. Kui õpetaja tunneb õpilast vähe (nt pole teda varem õpetanud), siis on otstarbekas koostada plaan lühemaks perioodiks, et saada aru, milline on õpilase teadmiste ja oskuste omandamise tempo ja suutlikkus õppeaines. HEVKO teeb direktorile ettepaneku õpilasele vajalike tugiteenuste määramiseks.

SEKKUMINE

Tugiteenuste rakendamine	Tugispetsialistid osutavad tugiteenuseid; õpetaja ja/või tugispetsialistid osutavad õpiabi; samuti pakub õpetaja konsultatsiooni või täiendavat lisajuhendamist õpilasele. IAJK täitmise eest vastutav isik kajastab vastava info IAJK-I. Raskusi valmistavates õppeainetes algatab õpetaja IÕK koostamise ning kaasab protsessi lapsevanema.
IÕK (sh erisuste, tugiteenuste) rakendamise analüüs	Kooli tugimeeskond koos aineõpetajatega analüüsib vähemalt kord õppeaastas rakendatud erisuste tõhusust: • Millised kohandused toimusid? • Millised kohandused ei toimunud? Milles see väljendus? • Kas IÕK-s kirjeldatud õpitulemused saavutati? • Milline on hetkel õpilase teadmiste, oskuste, vilumuste tase (õpilase poolt saavutatud õpitulemused, võrdlus kooli õppekavas välja tooduga)? • Millised probleemid kerkisid IÕK ja tugiteenus(t)e rakendamisel? Kuidas püüti neid lahendada? Milline oli tulemus? Analüüsimisse kaasab tugimeeskond lapsevanema ja õpilase. IAJK täitmise eest vastutav isik kajastab erisuste rakendamise analüüsi IAJK-I.
IÕK ja planeeritud õppetegevuste kohandamine vastavalt analüüsi tulemustele	HEVKO koordineerib koostööd õpetaja, õpilasega töötavate tugispetsialistide ja lapsevanema vahel seatud eesmärkide täitmise hindamiseks ning uute eesmärkide ja tegevuste kokkuleppimiseks järgmiseks perioodiks.

Koolikohustust mittetäitvate õpilaste puhul ei ole üldjuhul õpitulemuste vähendamine või asendamine õigustatud, välja arvatud juhul, kui selle vajadus tuleneb õpilase kognitiivsete protsesside eripärast (nt piirialane vaimne võimekus). Õpilasele sobiva toe määramiseks tuleb põhjalikult analüüsida, mis on esmane koolitõrke põhjus. Kohanemisperioodil saavutatakse koolikohustuse mittetäitjaga kontakt, harjutakse õppepäevarütmiga, taastatakse õpivilumusi. Sõltuvalt pausist võib kohanemisperiood olla erineva kestusega. Selle ajal jooksul selgub üldjuhul õpilase teadmiste ja oskuste tase, õpivõimekus jne. Kui aga õpilase võimed ja tervislik seisund ei takista tal õpitulemuste saavutamist, on vaja rakendada muid sekkumisi.

III kooliastme lõpus antakse kirjalikult lapsevanemale ja õpilasele teada õpilase tegelik teadmiste ja oskuste tase (kas IÕK-s, IAJK-I või klassitunnistusel). Lisaks tuuakse välja, millistes osades oleks vaja detailsemat analüüsi edasise õppimise kavandamisel. Sellest lähtuvalt toimub ka õpilase nõustamine tema edasise õpiraja planeerimisel.

Õpingute jätkamine järgmisel haridustasemel

Õpilane, kelle õpitulemusi on vähendatud, ei ole kohustatud sooritama tasemetöid antud õppeaine(te)s. Õpilane võib seda teha, sh eritingimustel, et ise saada oma õppimise tasemest ülevaadet ja individuaalsele arengule tagasisidet.

Õpilasele, kellele Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonna otsusega on mõnes õppeaines soovitatud õpitulemusi vähendada ja/või asendada kuni III kooliastme lõpuni, koostab ja viib läbi põhikooli lõpueksamitöö antud õppeaines kool. Siinjuures tuleb rõhutada, et eksami ülesannete koostamise lähtealus on õpilase IÕK-s toodud õpitulemused. Gümnaasiumis koostab õpilasele riigieksami Harno, võttes aluseks kooli koostatud IÕK vähendatud õpitulemustega õppeaines. Tasemetööde ja eksamite erisusi reguleerib haridus- ja teadusministri määrus [„Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise ja läbiviimise ning eksamitööde koostamise, hindamise ja säilitamise tingimused ja kord ning tasemetööde, ühtsete põhikooli lõpueksamite ja riigieksamite tulemuste analüüsimise tingimused ja kord“](#). Selgitav juhend on välja toodud Harno kodulehel <https://harno.ee/lopueksamid#erivajadus>.

Järgmise taseme haridusasutusel on õigus küsida vastuvõtutingimustena lisadokumente (nt klassitunnistust, IÕK-d, IAJK-d), et tõhusalt kavandada õpilase toetamine. Ühtlasi võimaldab saadud teave hinnata, mil määral on õpilase tase sobiv (tegelik teadmiste ja oskuste tase võtmevaldkondades, suutlikkus, motivatsioon) õpingute alustamiseks soovitud erialal või õpingute jätkamiseks gümnaasiumis.

Õpilase õppimise toetamine tema lähima arengu tsoonis

KAJA PLADO, teadusmagister eripedagoogikas

Ehkki termini *lähima arengu tsoon* võttis Vene arengupsühholoog Lev Vögotski (1896-1934) kasutusele juba eelmise sajandi alguses, küsitakse sageli, mis see on ja kuidas õpetaja selles tsoonis õpilast kõige paremini toetada saaks.

Õpetamine on õpetaja tegevus, mille tulemusel omandab õpilane uued teadmised, tekivad uued seosed, olemasolevaid seoseid kas muudetakse või seostatakse teistsugusel viisil. Õpetamise edukus sõltub õpilasest, keskkonnast (sh kodust) ja õpetajast. Tundub iseenesest mõistetav, et õpikeskkonna korraldamisel teadmiste ja oskuste arendamiseks võetakse aluseks õpilase olemasolev pädevuste tase. Õpilaskeskne õpetamine eeldab, et õpetaja tunneb õpilast, tema omadusi ja arenguvõimalusi ning koos liigutakse edasi õpilasele sobivas tempos.

Vögotski märkis, et õppimine on efektiivsem, kui õpilane saavutab tulemuse parajal määral pingutades, kogeb seejuures ka raskusi, mida ületab juhendaja abiga. Just sellist õpetamist nimetaski ta õpetamiseks õpilase lähimas arengutsoonis (2003). Tänapäeval kasutatakse ka terminit *potentsiaalne arenguvald*.

Õpetamine õpilase lähima arengutsoonis eeldab õpetajalt oskust selle ala piire määrata ja nendes piirides õpilase iseseisva tegutsemise ja õpetajapoolse juhendamise proportsioone oskuslikult muuta. Õpilase lähima arengutsooni taseme hindamine nõuab individuaalset lähenemist, et teada saada õpilase pädevused ja potentsiaal. Selle hindamiseks ei saa kasutada ühekordseid teste. Õpilast tuleb jälgida tööprotsessis, kui ta täidab talle antud erinevaid ülesandeid. Sellise teadliku jälgimise tulemusel saab õpetaja määrata õpetatava materjali sisu (**mida** õpetada), mahu (**kui palju** õpetada) ja töösammud (**kuidas** õpetada).

Terminiga *potentsiaalne arenguvald* (PA) seostuvad veel terminid *reaalne arenguvald* (RA) ja *tuleviku arenguvald* (TA), millega märgitakse PA arenguvalla alumist ning ülemist piiri. Õpetamise käigus piirid laienevad. Teatud oskuse õpetamise lähtekohaks on RA ja PA piir, st ülesanne peaks olema õpilase jaoks sellise keerukusega, et vajaks minimaalset pingutust ja juhendamist. Siit edasi tõstetakse järk-järgult ülesande raskusastet, st muudetakse õppeülesannete keerukust ning õpilase iseseisvuse ja õpetaja osaluse tasakaalu õppeprotsessis: õpilase iseseisvus väheneb, juhendamise osakaal suureneb (vt nool tabelis 1). Piirid nihkuvad – RA laieneb, st oskusi tuleb aina juurde ja õpilane suudab üha rohkem iseseisvalt tegutseda.

Mida õpetada, selle määrab koolis harilikult ainekava. On selge, et kõik õpilased ei ole võimelised õppima samu asju, kõiki ei saa õpetada ühtemoodi. Õpilase areng sõltub aga just temale sobivast õpetamisest. Mida madalam on õpilase arengutase ja piiratum tema kõne, seda läbi mõeldum peab olema tema õpetamise protsess, seda olulisem roll on õpetajal.

Kõige lihtsam hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamisel tundub olevat õpetatava materjali mahu ja sooritatavate ülesannete hulga vähendamine (printsiiibil: kui kogu rehkendust ei jõua, tee pool). Sellisel juhul unustatakse, et mõnel õpilasel on tihti oskuse kujunemiseks vaja rohkem erinevaid harjutusi, aga teisel on asi selge juba enne tööraamatu avamist.

Väga oluline on tunda õpilast, teada tema eakohast arengut ja võimalikke kõrvalekaldeid sellest.

Hariduslike erivajadustega (HEV) õpilastel on nii kognitiivsete protsesside kui ka kõne maha jäämus. Siinjuures tahaks rõhutada kõnelise arengu puudujääke, mida sageli ei teadvustata. Ei ole kaugeltki iseenesestmõistetav, et õpilase vanuse kasvuga areneb justkui iseenesest hästi ka kõne. Enamikul HEV-lastel esinevad lugemis- ja kirjutamiskasvused (st kirjaliku kõne puuded), mis on selgesti märgatavad. Kuid kahjuks ei pöörata sageli piisavat tähelepanu kõne mõistmise piiratusele, mis tavapärasel suhtlemisel ei pruugigi avalduda. Väliselt näib, et probleeme ei ole. Ometi muudavad pikemad laused, sõnade keerukamad muutevormid või harvaesinevad sõnad loetava teksti/tegevusjuhendi või suulise kõne HEV- õpilasele raskesti mõistetavaks.

On mõistetav, et koos vanuse kasvuga kasvab ja küpseb ka lapse närvisüsteem, muutub kättesaadavaks mõtlemise kõrgem tüüp, mis nooremas eas ei ole kättesaadav. Just see annab hea baasi ka kõne arenguks.

Mõtlemisühikute arenguetapid A. Toomela (2004) järgi on mõtlemine tava-, teadus- ja süsteemmõistetes. Vaja on teada, kas baasoskused on õpilasel omandatud, kas tajudele toetuvad tavakogemused on olemas, kas tavamõisteline etapp on läbitud. Alles seejärel saab võimalikuks nn teadusmõisteline mõtlemine, milles info on tihedalt seotud keelega. Kõrgeim tasand (eakohase arengu korral saavutatakse see keskmiselt 12 a vanuses) on süsteemmõisteline mõtlemine, mille puhul analüüsitakse nähtusi mitmekesistes seostes. Ilma tavakogemust analüüsimata võivad õpilased omandada teatud sisutühjad väljendid, mitte aga materjali sisuliselt.

Kuid vanus üksi ei taga kõne ega keerulisemate mõtlemisvormide arengut. Õpetaja ei saa eeldada, et õpioskuste tase on teatud vanuseks omandatud (Männamaa, Kikas, 2005). Õpetaja peab teadma, mis vanuses on vastavaid teadmisi ja oskusi võimalik saavutada ja enne õpetama asumist kontrollima, kas need on omandatud. Kui ei ole omandatud, tuleb alustada realselt saavutatud tasemest, arvestades, et mõnel juhul võivad kõrgemad mõtlemisevormid jääda õpilasele üldse kättesaamatuks ja nendele tuginev õppimine polegi jõukohane.

Ehkki arengupotentsiaalid on samas vanuses õpilastel erinevad, saab neid erineval määral realiseerida. IÕK võimaldab luua maksimaalselt arendava keskkonna õpilase vaatenurgast. Õpilaskeskse õpetamise käigus ei ole kohta küsimusel – *kust ma selleks aja võtan*. Kui õpilase taset ei arvestata, on tegemist aine- ja/või õpetajakeskse õpetamisega, mis aitab õpilast vähe või üldse mitte. A. Toomela hoiatab, et selline õpetus võib mõnikord isegi kahjulikuks osutuda (2015).

Õpetaja tegevus eri arenguvaldades

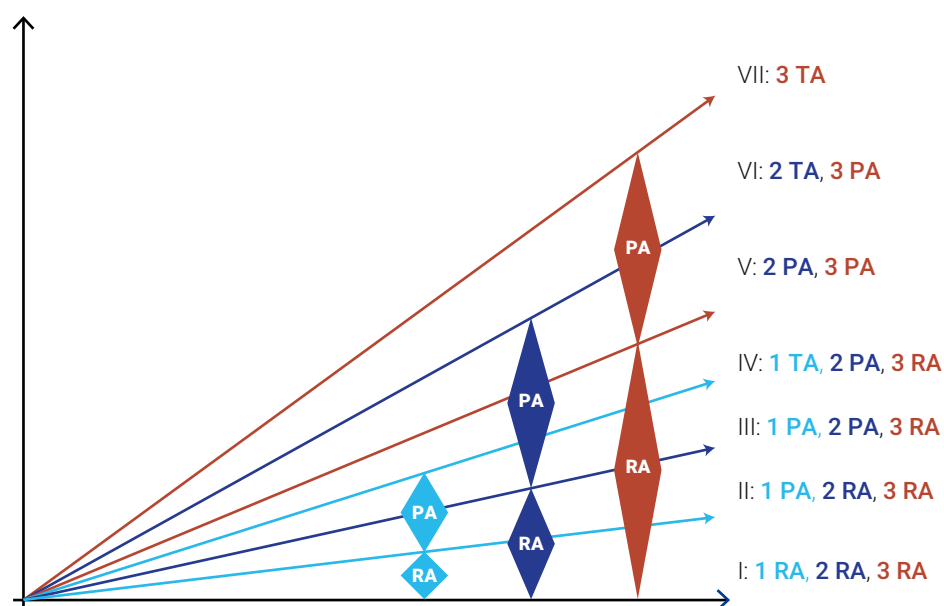
Tabel 1. Õpetaja tegevus arenguvaldades

REAALNE ARENGUVALD	
Õpetaja tegevus: Õpetaja osalemine on minimaalne või pole ülesande täitmisel üldse enam vajalik.	Reaalses arenguvallas antud ülesande suudab õpilane täita ilma kõrvalise abi ja erilise pingutusega. Vajalikud oskused on muutunud pädevusteks, mida praktikas rakendada ning kasutada uute teadmiste ja oskuste õppimisel.
POTENTSIAALNE ARENGUVALD	
Õpetaja tegevus: Õpetaja muudab järk-järgult materjali keerukust ning juhendamise ja osutatava abi tõhusust. Algoritmilise õpetuse vajadus ja töösammude pikkus sõltub lapsest.	Raskusastme reguleerimise võimalused (Karlep, 2002) Õppematerjali keerukuse muutmine, st õpilasele jõukohase keerukusega materjali valik ja õpitoimingute keerukuse arvestamine. Väliste abivahendite otstarbekas kasutamine. Pedagoogi osalemine õpilase tegevuses, sh koostegevuse ja verbaalse suunamise vahekorra muutmine. Pedagoogidel on otstarbekas tutvuda vaimsete toimingute etapiti kujundamise teooriaga (Galperin, 2000), mis selgitab, et kui õpilane suulisel juhendamisel ülesannet täita ei suuda, tuleb kasutusele võtta välised märgid materialiseeritud tegevuseks. Kindlasti peab sellise tegevusega kaasnema ka kõne (Karlep, 2005). Juhendamise varieerimise võimalused RA-st TA suunas (Plado, 2005): ↓ • Suunamine juhendi/töökorralduse veelkordsele (vaiksele) lugemisele. • Õpilane loeb juhendi häälega. • Õpetaja loeb juhendi häälega. • Õpetaja sõnastab juhendi ümber, muutes väljenduse lihtsamaks. • Õpetaja annab täiendavaid juhiseid. • Õpetaja esitab näidise. • Õpetaja osaleb ülesande sooritamisel töösammude kaupa, õpilane matkib tegevust. ↑ ↓ Jälgida tuleb keelelise väljenduse keerukust nii õpetaja kõnekasutuses kui õppematerjalis, millega õpilased töötavad. Vajaduse korral kasutada lihtsas keeles kirjutatud tekste ja muuta oma kõnet (nii keelelist väljendust kui kõnelemise tempot).
TULEVIKU ARENGUVALD	
Õpetaja tegevus: Õpetaja on maksimaalselt aktiivne.	Õpilane pole suuteline ülesannet täitma ka siis, kui talle osutatakse tõhusat abi ja tal on positiivne motiveeritud töösse suhtumine. Sellisel juhul on ülesanne õpilase jaoks valesti valitud, talle üle jõu käiv ja edu ei olegi saavutatav.

PA-s saab õpetaja reguleerida ülesannete keerukust, abi osutamise mahtu ja õpilase iseseisvuse astet. Õpilaste iseseisvus kahaneb ülesannete keerukuse tõusuga. Kui ülesanne on RA ja PA piiril, on õpilase iseseisvus kõrge. Holodnaja (1997) nimetab õpetamise mudeleid, mis kirjeldavad muutust õpilase iseseisvuse ja õpetaja õppeprotsessis osalemise mahus. Selgelt vastanduvad vaba ja kujundav mudel. Neist viimast, kujundavat e algoritmilise õpetamise mudelit vajavad HEV-õpilased, aga ka eakohase arenguga õpilased, kui ülesanne on nende jaoks PA ülemise piiri lähedal. Kujundava mudeli rakendamisel suunatakse õpilase tegevust sihipäraselt väikeste sammude kaupa. Mida lähemale jõuab ülesande keerukus sooritaja TA-le, seda suurem peab olema õpetaja roll (vt sinine nool tabelis), seda rohkem abi ja/või lihtsamaid ülesandeid ta vajab. Mida kindlamaks oskus kujuneb, seda iseseisvamaks õpilane muutub ja seda vähem vajab ta õpetaja tuge.

Kõiki eelnimetatud raskusastme reguleerimise võimalusi tuleks kasutada kombineeritult ja õigeaegselt tõsta õpilase iseseisvuse astet ning vähendada toetust.

Millega peab õpetaja klassis õpetamisel arvestama? Igal õpilasel on arenguvallas oma piirid. Rühmas on võimalik õppetööd efektiivselt korraldada vaid siis, kui rühma liikmetel PA suuremas osas kattub.

Joonis 2. Arenguvaldade piiride erinevus kolmel edukusrühmal klassis

RA – reaalne arenguvald, PA – potentsiaalne arenguvald, TA -tuleviku arenguvald;

helesinised romb – nõrk tasemerühm,

tumesinised romb – keskmine tasemerühm,

punased romb – edukas tasemerühm;

I, II, III, IV, V, VI, VII – raskusastme tasandid õpetamisel; RA - reaalne arenguvald,

PA – potentsiaalne arenguvald, TA – tuleviku arenguvald

Joonisel 2 on märgitud kolme õpilaserühma arenguvaldad. Tumesinine tähistab klassi enamust (u 75%), kelle RA on tase I ja II ning PA tase III, IV ja V. Lisaks tavapärasele keskmisele on klassis nõrgemaid õpilasi (helesinine rühm), kelle RA on tasemel 1 ja PA 2 ja 3 ning tugevamaid (punased), kelle RA on tase I – IV ja PA tase V ja VI.

Näeme, et kõikidel õpilastel kattuvad ainult tasemed I (kõikidele liiga lihtne) ja VII (kõikidele liiga keeruline). Õpetaja orienteerub klassis õigustatud enamuse (joonisel tumesinised) järgi. Tumesiniste jaoks arendav, st PA-s toimuv õpetus (tasemed III - V) osutub ka helesinistele III tasemel PA-s olevaks, kuid nende jaoks on see juba lähedane TA-le, mis tähendab, et nad vajavad ülesannete täitmisel oluliselt suunamist ja juhendamist. Tase IV ja V, mis tumesinistele on igati PA-s, on aga helesinistele TA, st nad ei suuda ülesandeid lahendada ka tõhusa abi korral. Samas punaste jaoks on tase IV alles RA-s, milles antud ülesanded ei valmista mingit raskust. V taseme juhendamine on tumesinistele piisava abi korral arendav, punaste jaoks on abi vajadus aga minimaalne.

Esitatud joonis peaks selgitama õppekorralduse keerukust ja tõestama, et üks inimene suudab samal ajal ja samas ruumis efektiivselt (st erinevaid abistamise võtteid kasutades) õpetada vaid neid õpilasi, kelle PA suures osas kattub. Ka siis on ülesanne õpetaja jaoks keeruline, sest õpilaste abivajadus sama ülesande lahendamisel on erinev: nende jaoks, kellele ülesanne on RA piiril, piisab ehk sõnalisest selgitusest, teine õppija, kelle jaoks ülesanne mahub napilt veel PA piiresse (on tegelikult lähedal juba TA-le), vajab algoritmi, koostegevust töösammude sooritamisel.

Kokkuvõtteks

Õpilast arendab vaid see tegevus, mis toimub tema potentsiaalses arenguvallas, st mille täitmiseks vajab ta abi ja suunamist. Õpetaja peaks otsustama ja aitama õpilasel teha seda, mida ta veel üksi ei suuda, aga saab hakkama abiga. Selleks on õpetajal vaja teadvustada õppimise ja ülesande täitmise sammud ja õpilase raskused selles. Õpetajameisterlikkuse küsimus on, kuidas ta esitab õppematerjali, kuidas vormistab teksti, kuidas selle sõnastab, liigendab, näitlikustab. Oluline on tunda ka oma võimaluste piire ja mõista, et kui rühmas kellegi PA olulisest erineb teiste PA-st, vajab ta oma individuaalse arengu toetamiseks teistsugust õppekava ning teistsugust õpetamist.

Kasutatud kirjandus

- Galperin, P.J. (2000). Psihhologija. Moskva.
- Holodnaja, M.A. (1997). Psihhologija intellekta: paradoksõ issledovanija. Tomsk.
- Karlep, K. (2005). Lev Vögotski ideede aktuaalsus tänapäeval. Haridus nr 8, lk 30–35.
- Karlep, K. (2002). Õpitoimingute raskusastme reguleerimine. Eripedagoogika: Logopeedia ja emakeel, 3. EEL, lk 38–41.
- Männamaa, M., Kikas, E. (2005). Õpioskused ja õppekava. Haridus nr 6-7, lk 20–22.
- Plado, K. (2005). Hea õpik toimib õpetajana. Haridus nr 8, lk 6–11.
- Toomela, A. (2004). Mõtlemise areng ja õppekava. Haridus nr 1, lk 12–17.
- Toomela, A. (2015). Arengust, õppimisest, õpetamisest ja pääsukestest. Rmt. Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes. Üldpädevused ja nende arendamine Toim. E. Kikas ja A. Toomela. Tallinn.
- Vögotski, L.S. (2003) Psihhologija razvitija tšeloveka. Moskva.

Jõukohase õppe tagamise võimalused kooli tasandil õpilase individuaalsuse toetamiseks

Näide tuge vajava õpilase toetamisest

Esmane õpiraskuste märkaja koolis on aineõpetaja, kes näeb õpilast igapäevaselt ainetundides ning teavitab HEVKOt, kui märkab, et õpilasel on tekkinud õppeaines edasijõudmises raskused. Seejärel käib eripedagoog või HEVKO tunnis õpilast vaatlemas ning annab õpetajale nähtu põhjal esmased soovitusel selle kohta, kuidas õpilast klassis abistada. Mõnikord märkab eripedagoog/HEVKO selliseid nüansse õpilase õppimises, mille peale aineõpetaja ei pruugi ise tulla, näiteks

- aeglase töötempoga esimese kooliastme õpilane võiks kasutada vaid ühte kirjutusvahendit, et valiku tegemise peale liialt aega ei kuluks;
- muuta õpilase istekohta klassis (ees- või tagapings);
- jälgida, kas pinginaabri tegevus tunnis soodustab õppes keskendumist või võib olla mõnikord tähelepanu hajutav;
- raskusi valmistavates õppeainetes võimaldada tunnis töötada abiõpetaja või õpetaja abiga.

Koolis toimuvad regulaarsed igakuised tugimeeskonna kohtumised, kus arutatakse kõik murelapsed läbi. Tugimeeskonda kuuluvad koolis üldjuhul HEVKO, eripedagoog, logopeed, koolipsühholoog ja sotsiaalpedagoog ning kaasatakse klassi- ja/või aineõpetaja. Juhtumipõhiselt kaasatakse vajadusel õppealajuhataja ja/või direktor. Sisend kohtumisteks saadakse eKoolis olevast infost, igakuistelt klassijuhatajate vestlustelt (selle vorm on välja töötatud) ja vestlustest aineõpetajatega. Tugimeeskonna kohtumistel otsustatakse, kas ja millist tuge konkreetne õpilane vajab. Koosolekud protokollib meeskond vabas vormis, et oleks võimalik vajadusel õpilase ajalugu vaadata; otsused ja tähtajad kantakse eKooli õpilase profiilile.

Tugimeeskonna tähelepanu all olevat õpilase tegevust käib eripedagoog/HEVKO tunnis korduvalt vaatlemas ning ühes aineõpetajaga pakutakse lahendusi, mis võiks aidata õpilasel paremini toime tulla.

Meetmete rakendamise vajalikkusest ja õppetöö korraldamisest räägitakse ka lapsevanemaga ühisel vestlusringis. Seejuures tuuakse esile õpilase arengupotentsiaal ja meetmete rakendamise mõju õpilase terviklikule arengule.

Kui nimetatud tugimeetmetest pole abi, siis võimaldatakse õpilasele nt abimaterjalide kasutamist, vähendatud mahuga arvestuslikke ja kontrolltöid, lisaiega ülesannete lahendamiseks, arvestuslike tööde sooritamist eraldi ruumis, vajadusel koos abiõpetajaga. Sageli vaatavad eripedagoog ja aineõpetaja koos üle arvestuslike tööde sisu ja mahu selleks, et IÕK-ga taotletavate õpitulemuste omandatuse määr saaks kontrollitud, samas arvestusliku töö maht ei läheks liiga suureks. Kõik erisused räägitakse läbi lapsevanemaga ning kantakse IAJK-le. Näiteks õpilasele, kes on kirjutamisraskuse tõttu esimesest klassist alates saanud üldtuge, koostatakse inglise keeles IÕK. Järgnevalt on esitatud väljavõte IÕK-st:

„Kirjalike tööde puhul on õpilasel lubatud kasutada oma sõnadevihikut v.a juhul, kui tegu on sõnadetöoga. Sõnadetöö puhul antakse õpilasele pool punkti, kui sõna kuju on äratuntav, aga esineb õigekirjavigu. Kirjalike tööde puhul, kus tuleb ise kirjutada, mitte kasutada ära kirja, antakse pool punkti, kui sõna kuju on äratuntav ning lause mõistetav. Grammatikatööde puhul on lubatud kasutada aegade tabelit. Vajadusel on õpetajal õigus lühendada ülesandeid.“

HEVKO teeb ettepaneku direktorile koolis pakutavate õpilase arengut toetavate meetmete rakendamiseks (PGS § 46 lg 3). Vajadusel soovitab HEVKO lapsevanemal pöörduda lapsega lisauuringutele. Erisuste rakendamise otsus tehakse tavaliselt üheks õppeaastaks, seejärel hinnatakse uuesti meetmete vajadus.

Kui õpilane on saanud õppeaine(te)s õppeperioodi lõpuks puuduliku kokkuvõtva hinde, siis tagab kool talle selles/neis õppeaine(te)s üldise toe raames õpetaja individuaalse lisajuhendamise (konsultatsioonid) vajalikul tasemel teadmiste ja oskuste omandamiseks.

Ka tõhustatud ja erituge saavate õpilaste õpetamisel on peamine vastutus aineõpetajatel, kellele omakorda on toeks tugispetsialistid. Iga konkreetse õpilase puhul tehakse tema IÕK-s õpilase vajadustele vastavad muudatused, sh ka õppekoormuse osas, et õpilase koolipäevad ei läheks liiga pikaks. Näiteks viib aineõpetaja läbi mõne õpilasega üks või kaks ainetundi nädalas individuaalselt ja selle arvelt ei osale õpilane mõnes kogu klassiga toimivas tunnis. Kõik individuaalsed kohandused, sh õppekoormuses, kooskõlastatakse lapsevanemaga ning vormistatakse IÕK-s.

Olulisel kohal on tuge vajavat õpilast õpetavate aineõpetajate omavahelised pedagoogilised vestlusringid. Ajakulu on küll suur, kuid hästi ette valmistatud vestlusringid on väga tõhusad ning kogu ajakulu väärt: õpetajad saavad tuge üksteise kogemustest nende tööviiside ja -meetodite kohta, mis konkreetse õpilase õpetamisel toimib, ühistes reeglites ja nõudmistes kokku leppimine tagab õpilase eesmärgipärase toetamise.

PANE TÄHELE!

- **Rakendatavad erisused ei tohi mõjutada õpilase hinnet, st kui võimaldatakse lisaiega/ abivahendite kasutamist, siis selle eest ei võeta hindepunkte alla.**
- **Individuaalne lisajuhendamine on väga tõhus, kuid süsteemi juurutamine võtab aega. See eeldab valmisolekut nii aineõpetajatelt, õpilaselt kui ka vanematelt.**
- **Ühisteks vestlusringideks aja leidmine ei ole lihtne, kuid pingutust väärt.**

Näide individuaalse õppekava koostamisest õpitulemuste vähendamisel

1. Üldandmed

Õppija nimi: Liisa

Isikukood:

IÕK koostamise alus: põhikooli riiklik õppekava

Õppeaine(d): eesti keel

IÕK rakendamise algus (õppeaasta, klass, kuupäev): 2020/2021, 4. klass, 1.09.2020

IÕK lõpetamise kuupäev:

2. IÕK rakendamise põhjused. Rakendamise alus

Rakendamise põhjus	Rakendamise alusdokument, kuupäev
Kõne- ja keelearengu mahajäämus. Ebapiisav väljendusoskus suulises ja kirjalikus kõnes, raskused teksti mõistmisel ja analüüsil.	
Kooli tugimeeskonna soovitus	
Koolivälise nõustamismeeskonna soovitus <i>Järgnevas tabeliosas on jäetud alles ainult need read, kus toodud konkreetsele õpilasele KVM poolt soovitatud tugimeetmed, teised on kustutatud tabeli kompaktsuse huvides</i>	KVM otsus nr (kuupäev)
• Tõhustatud tugi	2. kooliastme lõpuni 31.8.2023
• Õpitulemuste vähendamine	Õpitulemuste vähendamine eesti keeles.

3. Õpilasele soovitatud õppetöö muudatused või kohandused

	Muudatuste, kohanduste sisu/kirjeldus, (õppeaasta, klass) <i>Kirjeldada muudatuste ja kohanduste sisu ning õa ja klass nende järele sulgudes.</i>
Muudatused või kohandused õppesisus	Õpitulemuste vähendamine eesti keeles, arvestades kõneprobleemist ning õpilase aktiivsus- ja tähelepanuhäirest tulenevat eripära.
Muudatused või kohandused õppeprotsessis	
Muudatused või kohandused õppekeskkonnas	
• Erisused õppevahenditele	Järjehoidja teksti lugemisel.
• Erisused õpperuumidele	Õpe õpiabirühmas eesti keele tundide ajal 7 tundi nädalas.

• Õpilase toetamiseks kaasatud tugispetsialistid	
- Eripedagoog	Toetab õpilase kognitiivsete protsesside, sh kõne arengut. Teenus on tagatud ja kohandatud vastavalt eesmärkidele, kuid mitte vähem kui x korral nädalas 2. kooliastme lõpuni.
- Logopeed	Arendab kõne ja teksti mõistmise ning analüüsimise oskust. Teenus on tagatud ja kohandatud vastavalt eesmärkidele ning õpilase arengule, kuid mitte vähem kui x korda nädalas 2. kooliastme lõpuni.
Muudatused taotletavates õpitulemustes	
• Õpitulemuste vähendamine (ühes või mitmes aines)	Õpitulemuste vähendamine eesti keeles 2. kooliastme lõpuni. Raskusi valmistavad valdkonnad: loetud teksti analüüs (küsimustele vastamine), teksti lugemine (nii häälega kui ka endamisi) ja ettelugemine. Suuline keelekasutus: õppeteksti sisu kuulajale arusaadavalt edasi ei anna. Kasutusel kohandatud õppetekstid, õpilasega koos olulise märkimine tekstis (toetab teksti analüüsi ning küsimustele vastuste leidmist).
Muu	Tagatud on regulaarne täiendav juhendamine tavaklassi situatsioonis, vajadusel töökäskude ja ülesannete individuaalne selgitamine.

4. Erisused õppekorralduses

Õppeaasta, klass	Kohaldatud erisused
2020/2021 4. klass	Põhikooli riikliku õppekavaga õpiabirühm 2020/2021 1. õppeperiood (KK xxx) Eesti keel, 7 tundi Teistes õppeainetes õpib tavaklassis.

5. Õpilaste teadmiste ja oskuste hindamine/hinnangute andmine

Rakendatavad erisused klassitööga võrreldes <i>Kirjeldada üldised hindamise põhimõtted; konkreetsed õpitulemused tuua välja õpilase individuaalset arengut kirjeldavas dokumendis.</i>	Õppeaasta/klass	Õppeained
Hindamise alus on IÕK-s toodud eeldatavate õpitulemuste saavutamine. Detailselt tuuakse välja, mida iga konkreetse teema puhul hinnatakse.	2020/2021 4. klass	Eesti keel

6. IÕK koostamise ja täitmisega seotud isikud ja nende kohustused

Nimi, amet	IÕK koostamise ja rakendamisega seotud ülesanded	Õppeaasta, klass
Õpilane		
Lapsevanem		
eesti keele õpetaja	Koostan IÕK eesti keeles Hindan kujundavalt õppeprotsessis. Annan õppeperioodide ja -aasta lõpul hinnangu saavutatud õpitulemustele.	
logopeed	Teen koostööd eesti keele õpetajaga õppe planeerimisel. Hindan kujundavalt õppeprotsessis. Annan õppeperioodide ja -aasta lõpul hinnangu saavutatud õpitulemustele.	
eripedagoog	Teen koostööd aineõpetajatega õppe planeerimisel. Hindan kujundavalt õppeprotsessis. Annan õppeperioodide ja -aasta lõpul hinnangu saavutatud õpitulemustele.	

IÕK üldosale lisandub dokument, mis kirjeldab õpetaja planeeritud õppetööd konkreetses õppeaines.

IÕK perioodi kokkuvõtte kajastatakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardil.

Näide eritoe raames individuaalse õppekava koostamisest õpitulemuste vähendamisel

1. Üldandmed

Õppija nimi: Mari

IK

IÕK koostamise alus: põhikooli riiklik õppekava

Õppeaine(d): matemaatika, loodusõpetus bioloogia, eesti keel, kirjandus, inglise keel, vene keel, geograafia, ajalugu, muusika, kehaline kasvatus, tehnoloogia

IÕK rakendamise algus (õppeaasta, klass, kuupäev): 2019/2020, 6.klass, 01.09.2019

IÕK muutmise aeg: 01.09.2020, 7.klass

IÕK lõpetamise kuupäev: 31.08.2023, põhihariduse omandamiseni

2. IÕK rakendamise põhjused. Rakendamise alus

Rakendamise põhjus Püsiv õpiraskus. Spetsiifiline arvutamisvõimehäire.	Rakendamise alusdokument, kuupäev
Kooli tugimeeskonna soovitus	
Koolivälise nõustamismeeskonna soovitus	
• Eritugi	KVM otsus nr ja kuupäev
• Õpitulemuste vähendamine	KVM otsus nr ja kuupäev

3. Õpilasele soovitatud õppetöö muudatused või kohandused

<i>Kui tabel läheb liiga pikaks, saab käepärasemaks kasutamiseks luua alatablelid</i>	Muudatuste, kohanduste sisu/ kirjeldus (õppeaasta, klass)
Muudatused või kohandused õppesisus	Koostada individuaalne vähendatud õpitulemustega õppekava matemaatikas. Vajadusel koostada IÕKd teistes raskusi valmistavates õppeainetes arvestades õpilase püsivat õpiraskust ja spetsiifilist arvutamisvõimehäiret. 2019/2020, 6. klass Jätkub 2020/2021, 7. klass

Muudatused või kohandused õppeprotsessis	Lühikesed, lihtsama sõnastusega konkreetsed verbaalsed ja kirjalikud tööjuhised ning selgitused. Vajadusel individuaalne lisajuhendamine ja suunamine. Õpilase sooritusele kohese tagasiside andmine, edusammude regulaarne kinnitamine. Eripedagoogilise metoodika rakendamine õppetundides. 2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
Muudatused või kohandused õppekeskkonnas	
Erisused õppevahenditele	Kohandatud jõukohase õppematerjali kasutamine. Õpilane kasutab õppetöös abivahendeid (põhivaraviihik, kalkulaator jms). 2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
Erisused õpperuumidele	Väheste stiimulitega ja struktureeritud klassiruum. Piisav vaba liikumisruum klassis õpetajatele ja õpilastele. 2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
Õpilase toetamiseks kaasatud tugispetsialistid	
- Eripedagoog	Toetab õpioskuste ja kognitiivsete funktsioonide arengut üks kord nädalas. 2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
- Sotsiaalpedagoog	Nõustab ärevuse ja ebakindluse vähendamiseks ning sotsiaalse pädevuse ja suhtlemisoskuste arendamiseks kaks korda kuus. 2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
- Psühholoog	Toetab õpimotivatsiooni, positiivset enesehinnangut ja enesetõhusust, et ennetada meeleoluprobleemide ning käitumisraskuste ilmnemist kaks korda kuus põhihariduse omandamiseni (vajadusel suurendada või vähendada teenuse mahtu). 2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass Õpilase nõustamine üks kord kuus.
- Abiõpetaja	Juhendab, suunab, toetab õpilast ja vajadusel selgitab individuaalselt vene keele tundides. 2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass

Muudatused taotletavates õpitulemustes	
Õpitulemuste vähendamine	Õpitulemuste vähendamine matemaatikas põhihariduse omandamiseni. 2019/2020, 6. klass Raskusi valmistavad teemad: - arvutamine erinevate murdudega, - pindala- ja ruumalaühikute teisendamine, - tekstülesannete mõistmine ja lahendamine. Näidisülesannete, algoritmide kasutamine, kalkulaator, algarvuliste nimetajatega harilikud murrud. Ühikute teisendamine täisarvudes. Tekstülesannete lahendamisel etapiviisiline lahenduskeem. 2020/2021, 7. klass Raskusi valmistavad teemad: - negatiivsed arvud, tehted täis- ja murdarvudega; negatiivne aste koos negatiivse astendajaga - tehete järjekord - protsendi teisendamine ja ülesanded protsendiga (%) - Võrdelise, pöördvõrdelise ja lineaarfunktsiooni graafikud. Näited, raudvara vihik, kalkulaator. Algoritmi järgmine tehete järjekorra käsitlemisel ning maksimaalselt kolme tehtega ülesanded. Protsendi puhul on põhiline fookus on osa leidmisel tervikust. Pöördvõrdelise funktsiooni graafik jääb välja; lineaarfunktsiooni käsitleda võrdelise seose abil.

4. Erisused õppekorralduses

Õppeaasta, klass	Kohaldatud erisused
2019/2020, 6.klass 2020/2021, 7.klass	- Õpe 6 õpilasega eriklassis. - Osaajaline õpe individuaalselt või kuni 4 õpilasega rühmas kokku 16 tundi nädalas. - Õpilasele on koostatud individuaalne tunniplaan. Matemaatika: õpe 6 õpilasega eriklassis 3 tundi nädalas ja 3 õpilasega rühmas 2 tundi nädalas. Loodusõpetus: individuaalne õpe 3 tundi nädalas. Eesti keel ja kirjandus: õpe 6 õpilasega eriklassis 4 tundi nädalas. Individuaalne õpe 1 tund nädalas. Bioloogia: õpe 3 õpilasega rühmas 2 tundi nädalas. Inglise keel: õpe 3 õpilasega rühmas 3 tundi nädalas. Vene keel: õpe 3 õpilasega rühmas, abiõpetaja tugi Geograafia: õpe 4 õpilasega rühmas. Ajalugu: õpe 6 õpilasega eriklassis 2 tundi nädalas. Muusika, tehnoloogia, kehaline kasvatus: õpe 6 õpilasega eriklassis.

5. Õpilaste teadmiste ja oskuste hindamine/hinnangute andmine

Rakendatav erisus klassitööga võrreldes	Õppeaasta/klass	Õppeaine(d)
Hindamise alus on IÕK-s toodud eel-datavate õpitulemuste saavutamine. Detailselt tuuakse välja, mida iga konkreetse teema puhul hinnatakse.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass	Matemaatika, loodusõpetus, eesti keel, kirjandus, bioloogia, geograafia, ajalugu, inglise keel, vene keel, muusika, kehaline kasvatus, tehnoloogia
Tööde täitmiseks saab rohkem aega.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass	eesti keel, kirjandus, matemaatika, geograafia, bioloogia, keemia, loodusõpetus, ajalugu, vene ja inglise keel
Hindeline vastamine toimub individuaalselt õpetajaga.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass	eesti keel, kirjandus, matemaatika, geograafia, bioloogia, keemia, loodusõpetus, ajalugu, vene ja inglise keel
Kasutab vajadusel tööde täitmisel abi-materjale (konspekt, skeemid, põhivara vihik jm), arvutusülesannete lahendamisel kalkulaatorit.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass	eesti keel, matemaatika, geograafia, bioloogia, loodusõpetus, keemia, ajalugu, vene keel

6. IÕK koostamise ja täitmisega seotud isikud ja nende kohustused

Nimi ja amet	IÕK koostamise ja rakendamisega seotud ülesanded	Õppeaasta, klass
Mari, õpilane	Osalen õppetöös, täidan kokkuleppeid, vajadusel küsin abi. Võtan vajalikud koolitarbed kaasa.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
lapsevanem	Tagan lapsele vajalikud õppevahendid ja koolikohustuse täitmise. Toetan last koduste ülesannete täitmisel.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
aineõpetaja (matemaatika, loodusõpetus, eesti keel ja kirjandus, bioloogia, geograafia, ajalugu, inglise keel, vene keel, muusika, tehnoloogia, kehaline kasvatus)	Koostan IÕK oma aines. Annan õppeperioodide ning -aasta lõpul hinnangu saavutatud õpitulemustele. Analüüsin ja tagasisidestan pidevalt õpilase edasijõudmist aines.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
sotsiaalpedagoog	Tagan sotsiaalpedagoogilise abi ja toetuse ärevuse ja ebakindluse vähendamiseks ning eduelamuse kogemiseks õpiprotsessis.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
psühholoog	Toetan õpimotivatsiooni, positiivse enesehinnangu ja enesetõhususe kujunemist ja säilimist.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
eriklassi õpetaja	Kasutan õpetamisel eripedagoogilist metoodikat.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass

eripedagoog	Nõustan aineõpetajaid õppevara ja õppe-meetodite valikul ja kohandamisel. Toetan kooli ja kodu vahelist koostööd, anna lapsevanemale soovitusi lapse toetamiseks koduses keskkonnas. Nõustan õpilast õpioskuste kinnistamiseks.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass
HEVKO	Jälgin ja analüüsin IÕK rakendamist.	2019/2020, 6. klass 2020/2021, 7. klass

IÕK üldosale lisandub dokument, mis kirjeldab õpetaja planeeritud õppetööd konkreetses õppeaines.

IÕK perioodi kokkuvõte on kajastatud õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardil (p 7)